OPERA DIDO & AENEAS

PURCELL

LUTHERS BACH ENSEMBLE

barokorkest & koor & solisten zangafdeling Prins Claus Conservatorium
Elsina Jansen (regie) | Tymen Jan Bronda (artistiek leider)

SMILDE	ZA 14 okt 20:00	Koepelkerk
GRONINGEN	ZO 15 okt 16:30	Lutherse kerk

Mede mogelijk gemaakt door:

kunstraad groningen

provincie groningen

LDF Luthers Diaconessenhuis fonds

Hanzehogeschool Prins Claus Conservatorium

GEMEENTE MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe

Gemeente Groningen

Verhuur Binnenstadskerken Groningen

BerchHeemstede

BERINGER HAZEWINKEL

Koepelkerk-Smilde

Programma

Wilko Koekoek (countertenor)
- Impious wretch, Saul HWV 53 G.F. Handel (1685 – 1759)
- On me, let blind mistaken zeal, Jephtha HWV 70 G.F. Handel

Karel Stegeman (bariton)
- Music for a while, Oedipus, Z 583 H. Purcell (1659–1695)
- Wondrous machine, Hail! Bright Cecilia, Z 328 H. Purcell

Rasa Vītoliņa (sopraan)
- Strike the viol, touch the lute, Come, ye sons of art, Z323 H. Purcell

Rasa Vītoliņa & Freya Turton (sopraan)
- Sound the trumpet, Come, ye sons of art, Z323 H. Purcell

Freya Turton (sopraan)
- If music be the food of love, If music be the food of love, Z379 H. Purcell

Twan van der Wolde (tenor)
- Why does the God of Israel sleep? Samson, HWV 57 G.F. Handel

Wilko Koekoek (countertenor)
- Their land brought forth frogs, Israel in Egypt, HWV 54 G.F. Handel

Jaap de Kok (bas)
- Leave me, loathsome light, Semele, HWV 58 G.F. Handel

PAUZE

Opera Dido & Aeneas (1688) Henry Purcell (1659-1695)
Libretto Nahum Tate

Toelichting

De opera 'Dido en Aeneas', geschreven door Henry Purcell (1659 – 1695) en Nahum Tate (1652 – 1715), neemt het publiek mee in een dramatisch verhaal dat in iets minder dan een uur emoties als euforie en diepe pijn verkent. Het geheel gezongen libretto wordt uitgevoerd door een cast van 7 solisten, een koor en een instrumentaal ensemble. Het is opgebouwd uit de bekende delen in een opera: een ouverture, recitatieven, aria's en koordelen. In het stuk zijn veel delen geschreven voor vrouwelijke stemmen, met een relatief bescheiden rol voor de tenor die Aeneas mag vertolken. Dit kwam zeer waarschijnlijk omdat de eerste uitvoering van het stuk gegeven werd door een Londense meisjesschool van Josias Priest, waarmee Purcell tijdens het schrijven rekening hield.
Het stuk heeft geen proloog en lijkt op basis van toonsoorten delen te missen. Ook zou er in het libretto gebruikt door de meisjesschool een aantal titels hebben gestaan van delen die niet op bladmuziek bestaan. Het is echter mogelijk dat deze destijds geïmproviseerd werden door een gitarist, en derhalve niet zijn opgeschreven. Pogingen om een "completere" opera te schrijven zijn onder andere gedaan door Benjamin Britten en Imogen Holst.
De laatste aria van Dido, ook wel 'Dido's lament' genoemd, is een belangrijk stuk in de muziekgeschiedenis. De nu bekende 'Lamento bas' heeft een typische chromatische lijn -of passus duriusculus- naar beneden. Deze kan worden gezien als een muzikale representatie van het lichaam van Dido dat zal afdalen in de aarde, waarover ze zingt met de tekst: 'when I am laid in earth'. Dit stuk wordt nog steeds elk jaar gespeeld bij de herdenkingsdag in London, waarbij slachtoffers van oorlogsconflicten worden herdacht, en een arrangement van het stuk geschreven door Michael Kamen wordt gebruikt in een aflevering van de serie over de Tweede Wereldoorlog 'Band of Brothers'.

Janneke Olthuis

Synopsis

Dido en Aeneas zijn vluchtelingen. Hun culturele wortels zijn ver weg en ze hebben allebei hun partner verloren. Ze herkennen elkaars verdriet en persoonlijke geschiedenis en dat schept een band. Aeneas verblijft al een tijdje in Carthago en hij is verliefd geworden op Dido. Maar Dido houdt afstand. Ze kiest ervoor om alleen te regeren. Ze wil haar verleden niet vergeten en het leven in de rouw past haar. Maar van binnen weet ze dat ze haar hart al verloren heeft.
De inwoners van Carthago zijn onder de indruk van Aeneas. Een Trojaanse held die zomaar bij hen gestrand is, kan alleen maar een goed voorteken zijn. Ze willen een sterk Carthago dat toekomstbestendig is. Wat een kans zou een verbintenis tussen de Trojanen en Carthagers bieden! Ook Belinda denkt dat de tijd rijp is dat haar zus aan een nieuw leven begint. Een toekomst met een sterke man en wellicht een troonopvolger zou Carthago zeker stellen op het onbekende continent.
Belinda moedigt haar zus aan om voor de liefde te kiezen. Ze moedigt Aeneas aan om niet af te haken en vol te houden. Het volk doet met haar mee en Dido zwicht. Zij en Aeneas brengen de nacht samen door. Er is geluk, maar al gauw slaat het noodlot toe.
Op de plek waar Carthago gebouwd wordt, woonden al mensen. Zij worden nu naar de randen van de stad verdreven. Sommigen sluiten zich aan bij het rijk van koningin Dido maar anderen niet. Zij willen niets liever dan haar geluk vernietigen. Ze bedenken een plan en manipuleren het lot. Uiteindelijk lukt het ze om Aeneas op valse voorwendselen weg te sturen. Hij gehoorzaamt, vertrekt en laat een gebroken Dido achter. Als Dido sterft is het schuldgevoel van Belinda en het Carthager volk onmetelijk.

Elsina Jansen (regie)

Toelichting regie

Het verhaal van Dido and Aeneas is onderdeel van een groot epos, geschreven door de Romeinse dichter Vergilius rond 29 BC. *De Aeneis*, zoals het epos of heldendicht heet, vertelt het verhaal over de daden van Aeneas. Het grotendeels fictieve werk, bestaat uit twaalf boeken en beschrijft de oorsprong van de Romeinse beschaving. Het verhaal van Dido en Aeneas is een onderdeel van het hele epos en speelt in een mythisch verleden.
De figuur van Dido komt in vele legenden en mythologie voor. Voor de dramaturgie van deze enscenering zijn verschillende verhalen als inspiratiebron gebruikt. Door en met deze verhalen kunnen we een rijker beeld vormen van de achtergrond van de twee hoofdpersonages en hun tragische liefde. Maar in het leven van Aeneas is Dido slechts een hoofdstuk, voor Dido betekent hij haar einde. Purcell geeft haar de hoofdrol in zijn opera en Aeneas heeft muzikaal gezien slechts een bijrol. Ook in onze enscenering draait het om Dido. Om haar kracht, twijfel en de onvermijdelijke keuze die naar de dood leidt.

Mikaela Martinez Parente en Milo Kok

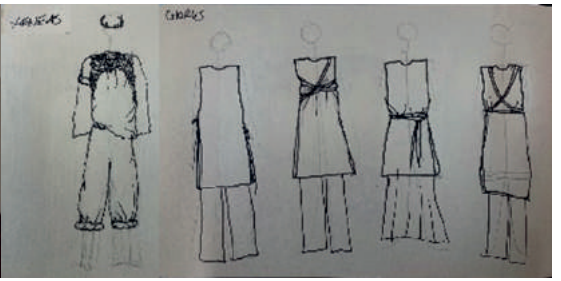

Schetsen kleding

Met twee jonge, nog studerende ontwerpers (Mikaela Martinez Parente en Milo Kok) van de Minerva Academie zijn we op zoek gegaan naar de vorm van onze voorstelling. We kwamen uit op een toneelbeeld gebaseerd op de grillige vorm van Carthago (nu Tunesië). Een van de legendes vertelt dat als Dido en haar zus Anna in Noord-Afrika aankomen, Dido aan de daar heersende koning om een stuk land vraagt om zich te vestigen. De koning geeft haar land ter grootte van de huid van een os. Maar Dido is slim, knipt de huid in hele dunne reepjes en krijgt zo een behoorlijk stuk land in haar bezit. Dit vonden wij zo'n beeldend verhaal dat we dit een onderdeel van het decor laten zijn. Met behulp van een groot doek ziet u Dido haar land innemen. Het doek symboliseert haar roem en haar ondergang.
Dido vertrok ooit uit Tyrus, waar ze deel uitmaakte van de Koninklijke familie. Tyrus was een Fenicische stad aan de Middellandse Zee, in het huidige Libanon. Dido was getrouwd met Sychaeus, een rijke man. Nadat hij vermoord was verscheen hij in een droom aan Dido en liet haar weten dat haar broer hem vermoord had en ze moest vluchten. Dido vertrok halsoverkop met haar zus Anna per boot en liet haar vaderland achter zich.
Aeneas, een Trojaanse prins, moest samen met zijn vader, zoon en echtgenote vluchten toen Troje, de huidige westkust van Turkije, werd veroverd en verwoest door de Grieken. Zijn vrouw overleeft de vlucht niet. Aeneas komt per boot via Kreta en Sicilië uiteindelijk in een storm terecht. Hij spoelt aan op de kust van Noord-Afrika. Carthago was toen een stad in aanbouw. Aeneas wilde graag een nieuwe stad stichten (Rome) en Carthago zou wel eens die stad kunnen zijn.

Teksten & vertalingen

Wilko Koekoek (countertenor)

- Impious wretch, Saul HWV 53 G.F. Handel (1685 – 1759)

David

Impious wretch, of race accurst!
And of all that race the worst!
How hast thou dar'd to lift thy sword
Again th'anointed of the Lord?

Gewetenloze schurk, van dat vervloekt geslacht,
't Geslacht dat u als 't slechtst ter wereld bracht
U ging vermetel met uw zwaard tekeer
Tegen de gezalfde van de Heer?

(To one of his attendants, who kills the Amalekite.)

Fall on him, smite him, let him die!
On thy own head thy blood will lie;
Since thy own mouth has testified,
By thee the Lord's anointed died.

Grijpt en velt hem, breng ter dood!
Uw vuige bloed druipt van uw hoofd;
Uw woord getuigt wat u misdeed:
Door u stierf hij die Gods gezalfde heet.

- On me, let blind mistaken zeal, Jephtha HWV 70 G.F. Handel

Air *Hamor*

On me let blind mistaken zeal
Utmost rage employ.
'Twill be a mercy there to kill
Where life can taste no joy.

Mijzelf treft nu mijn zo verdwaasde wil
Zij maakt een eind aan al mijn vreugd.
Of 'k leef of sterf, 't maakt geen verschil
Nu 't leven mij nooit meer verheugt.

Karel Stegeman (bariton)

- Music for a while, Oedipus, Z 583 H. Purcell (1659–1695)

Music for a while
Shall all your cares beguile
Wondering how your pains were eased
And disdaining to be pleased
Till Alecto free the dead
From their eternal band,
Till the snakes drop from her head,
And the whip from out her hands.

Music for a while
't Is muziek die soms en even
Al uw zorgen heeft verdreven;
Terwijl u troost niet had verwacht
Tot de Furie breekt met eigen hand
Al de doden uit hun knevelende band,
En slangen van haar hoofd gaan vallen,
En de zwepen uit haar hand.

- Wondrous machine, Hail! Bright Cecilia, Z 328 H. Purcell

't Örgel

Wondrous machine!
To thee the warbling lute,
Though used to conquest,
Must be forced to yield:
With thee unable to dispute.

O, ongelooflijk apparaat,
Dat zelfs het zoete kwinkeleren
Van de veroverende luit
In schoonheid groots verslaat:
Zo onnavolgbaar uw geluid!

Rasa Vītoliņa (sopraan)

- Strike the viol, touch the lute, Come, ye sons of art, Z323 H. Purcell

Strike the viol, touch the lute,
Wake the harp, inspire the flute.
Sing your patronese's praise,
In cheerful and harmonious lays.

Roer de snaren, pluk de luit,
Sla de harp en blaas de fluit.
Zingt en eert uw meesteres,
Met een schoon en vrolijk vers.

Rasa Vītoliņa & Freya Turton (sopraan)

- Sound the trumpet, Come, ye sons of art, Z323 H. Purcell

Sound the trumpet till around
You make the list'ning shores rebound.
On the sprightly hautboy play
All the instruments of joy
That skillful numbers can employ,
To celebrate the glories of this day.

Blaas het koper, overal
Dat 't op de verste kusten schalt!
Laat de hobo dartel klinken,
- Ieder vrolijk instrument
Dat zijn eigen kunsten kent -
En deez' glorierijke dag bezingen.

Freya Turton (sopraan)

- If music be the food of love, If music be the food of love, Z379 H. Purcell

(N.B. vertaling met stijlbreuk)

If music be the food of love,
Sing on till I am fill'd with joy;
For then my list'ning soul you move
To pleasures that can never cloy.
Your eyes, your mien, your tongue declare
That you are music ev'rywhere.
Pleasures invade both eye and ear,
So fierce the transports are, they wound,
And all my senses feasted are,
Tho' yet the treat is only sound,
Sing on, fair Nymph, enchant me still;
Such charms may wound, they cannot kill.

En gaat het je om erotiek,
Zing dan maar door, en maak muziek;
Mijn binnenst brandt al als ik 't hoor
En lust maakt mij, tja, wat eufoor.
Je mond, je ogen, heel je blik,
Muziek en jij: oh, wat een klik!
Je bent fantastisch voor het oog en oor,
'k Ben zó extatisch, het doet pijn,
Je bent voor al mijn zinnen een festijn,
Hoewel, nu nog alleen voor het gehoor!
Dus, mooie meid, zing en beheks mij maar;
Je toverkunst doet pijn, maar 'k ben geen martelaar.

Twan van der Wolde (tenor)

- Why does the God of Israel sleep?, Samson, HWV 57 G.F. Handel

Why does the God of lsrael sleep?
Arise with dreadful sound,
And clouds encompass'd round!
Then shall the heathen hear thy thunder deep.
The tempest of thy wrath now raise,
In whirlwinds them pursue,
Full fraught with vengeance due,
Till shame and trouble all thy foes shall seize!

Israels God, is hij nog niet ontwaakt?
Verhef uw stem, richt op uw macht,
Het wolkendek tone uw macht!
De heiden is, door uwe stem, bevreesd geraakt.
Het stormen van uw toorn verzengt,
Op hem jaagt ook de wervelwind
Die ied're vijand ter vergelding vindt,
En hem tot schaamte en schande brengt.

Wilko Koekoek (countertenor)

- Their land brought forth frogs, Israel in Egypt, HWV 54 G.F. Handel

Their land brought forth frogs,	Hun land wemelde van kikvorsen,
Yea, even in their king's chambers.	Zelfs in de kamers van hun koningen.
(Psalm cv: 30)	
He gave their cattle over to the pestilence;	Hij zond een zeer zware pest tegen al hun vee;
Blotches and blains broke forth on man and beast.	En er kwamen bij mens en dier zweren die als puisten uitbraken
(Exodus 11: 9, 10)	

Jaap de Kok (bas)

- Leave me, loathsome light, Semele, HWV 58 G.F. Handel

Leave me, loathsome Light;	Weg, licht dat ik veracht!
Receive me, silent Night.	Neem gíj mij mee, zwijgende nacht!
Lethe, why does thy lingering current cease?	En waar blijft gij, o, doodsrivier?
O murmur, murmur me again to Peace.	O, voer mij ruisende van hier.

Pauze

Opera Dido & Aeneas (1688) Henry Purcell (1659-1695)

ACT THE FIRST

The Palace
Enter Dido, Belinda and train

BELINDA
Shake the cloud from off your brow,
Fate your wishes does allow;
Empire growing, pleasures flowing,
Fortune smiles and so should you.

CHORUS
Banish sorrow, banish care,
Grief should ne'er approach the fair.

DIDO
Ah! Belinda, I am press'd
With torment not to be confess'd,
Peace and I are strangers grown.
I languish till my grief is known,
Yet would not have it guess'd.

BELINDA
Grief increases by concealing,

DIDO
Mine admits of no revealing.

BELINDA
Then let me speak; the Trojan guest **1)**
Into your tender thoughts has press'd;

SECOND WOMAN
The greatest blessing Fate can give
Carthage to secure and Troy revive.

CHORUS
When monarchs unite, how happy their state,
They triumph at once o'er their foes and their fate.

EERSTE ACTE

Het Paleis
Dido, Belinda en gevolg komen op

Werp al uw zorgen van u af,
Bedenk wat god Fortuin u gaf:
Uw rijk gedijt, vreugd wijd en zijd!
De toekomst lacht, waarom niet U?

Verdrijf 't verdriet, uw zorgen velerlei,
Gezegenden als u: zij zijn van zorgen vrij.

Belinda, ach, zwaar is het mij te moede.
Kan iemand ooit mijn pijn bevroeden?
Vrede en rust, zij zijn mij onbekend
Ik lijd totdat mijn lijden wordt herkend,
Maar wens toch niet dat enig mens het kent.

Stille smart is des te smartelijker nog.

Maar dit verdriet te tonen is zo zwaar.

Wel; ik zal eerlijk zijn: het is uw gast uit Troje
Die uw gedachten nu beheerst:

Maar 't is de grootste zegen door het lot gegeven:
Carthago zal niet sneven, en Troje zal herleven!

Als vorsten vrede sluiten, gelukkig dan het land:
Wij hebben 't lot, de vijand overmand.

DIDO

Whence could so much virtue spring?
What storms, what battles did he sing?
Anchises' valour mix'd with Venus' charms **2)**
How soft in peace, and yet how fierce in arms!

En waar die moed, die kracht ontsprong?
De strijd en stormen die hij ook bezong?
Het was Anchises' moed, 't was Venus' lieflijkheid:
Vreedzaam zijn aard, en toch geducht in strijd.

BELINDA

A tale so strong and full of woe
Might melt the rocks as well as you.

't Verhaal van weeklacht én van kracht
Maakt rotsen week en uw hart zacht.

SECOND WOMAN

What stubborn heart unmov'd could see
Such distress, such piety?

Geen hart blijft hard als steen
Bij zoveel zuiverheid, zo veel geween.

DIDO

Mine with storms of care oppress'd
Is taught to pity the distress'd.
Mean wretches' grief can touch,
So soft, so sensible my breast;
But ah! I fear, I pity his too much.

Mijn hart, bestormd van alle zijden,
Voelt nu ook meelij met wie lijden.
't Verdriet van arme stumpers schrijnt.
Mijn hart is week en zacht,
Maar ach: het is om hem dat mijn hart kwijnt.

BELINDA AND SECOND WOMAN
repeated by Chorus, gevolgd door koor

Fear no danger to ensue,
The Hero loves as well as you,
Ever gentle, ever smiling,
And the cares of life beguiling,
Cupid strew your path with flowers
Gather'd from Elysian bowers.

Een toekomst zonder zorgen: die begint!
De held heeft, net als u, bemind.
Hij is steeds teder, een lieve metgezel;
Zo wijken alle zorgen, op zijn beheerst bevel.
Met bloesem zij uw pad bestrooid
Die ook het Elysees prieel fraai tooit.

Aeneas enters with his train

Aeneas en gevolg op

BELINDA

See, your Royal Guest appears;
How Godlike is the form he bears!

Zie aan: uw koninklijke gast is daar,
Zo vorstelijk van houding en gebaar.

AENEAS

When, Royal Fair, shall I be bless'd
With cares of love and state distress'd?

O, koninklijke schone, verleen mij taken
Om over u, uw land en volk te waken.

DIDO

Fate forbids what you pursue.

Het lot heeft anders over ons beslist.

AENEAS

Aeneas has no fate but you!
Let Dido smile and I'll defy
The feeble stroke of Destiny.

Zonder uw gunst heb ik mijn levensdoel gemist!
O, Dido, lach mij toe, en ik bespot
‘t Vergeefse heersen van het lot..

CHORUS

Cupid only throws the dart
That's dreadful to a warrior's heart,
And she that wounds can only cure the smart.

Een liefdesgod - hij schiet zijn pijlen in het hart,
Gevreesde pijlen- hij heeft het heldenhart verward.
En zij die hem de wond toebracht is ook de vrouw
die weer zijn pijn verzacht.

AENEAS

If not for mine, for Empire's sake,
Some pity on your lover take;
Ah! make not, in a hopeless fire
A hero fall, and Troy once more expire.

Zo niet met mijn geluk, heb dan toch meedelij
Met uw geliefde en uw heerschappij.
Hij die van liefde brandt, laat hem niet vallen,
Laat niet nóg eens groot Troje’s rijk vervallen!

BELINDA

Pursue thy conquest, Love; her eyes
Confess the flame her tongue denies.
Pursue thy conquest, Love.

O liefde, Liefde, volhardt in uw veroveren.
Haar oog toont hem dat zij hem is genegen.
Slechts woorden spreken nu haar liefde tegen.

CHORUS

To the hills and the vales, to the rocks and the mountains,
To the musical groves and the cool shady fountains.
Let the triumphs of love and of beauty be shown.
Go revel, ye Cupids, the day is your own.

Laat in de heuvels en de dalen, op rosten, hoge bergen,
In ‘t pure bos en frisse waterstromen,
Laat overal de macht van liefde, de macht van schoonheid zien.
O, liefdesgoden, viert uw lust en liefde deze dag!

ACT THE SECOND

SCENE I
The Cave
Enter Sorceress

SORCERESS
Wayward sisters, you that fright
The lonely traveller by night.
Who, like dismal ravens crying,
Beat the windows of the dying,
Appear! Appear at my call, and share in the fame
Of a mischief shall make all Carthage flame.
Appear!

Enter Enchantresses

FIRST WITCH
Say, Beldame, say what's thy will.

CHORUS
Harm's our delight and mischief all our skill.

SORCERESS
The Queen of Carthage, whom we hate,
As we do all in prosp'rous state,
Ere sunset, shall most wretched prove,
Depriv'd of fame, of life and love!

CHORUS
Ha, ha, ha, ha, ha, ha!

TWO WITCHES
Ruin'd ere the set of sun?
Tell us, how shall this be done?

SORCERESS
The Trojan Prince, you know, is bound
By Fate to seek Italian ground;
The Queen and he are now in chase.

FIRST WITCH
Hark! Hark! the cry comes on apace.

TWEEDE ACTE

Grot
Tovenares komt op

TOVENARES
O, zotte zusters, die in donk’re nachten
Eenzame wezens op staan wachten,
Die als raven krassen, zo sinister
Bij stervenden boos bonzen op het venster,
Kom hier, vergaar u roem. Dit is het uur:
En uw vileine kwaad maakt heel Carthago prooi
van vuur. Kom hier, kom hier!

Heksen komen op

Ach, oude feeks, wat is er van uw dienst?

Het kwade is goed; ons streven: dood, verderf.

Carthago’s koningin geldt onze haat,
-net als elk leven dat voorspoedig gaat-
Vóór de avond wordt haar ‘t leed beschoren:
Haar roem, haar liefde, leven: t gaat verloren.

Ha, ha, ha, ha, ha, ha!

Totaal vernietigd? Bij’t rijzen van de maan?
Zeg ons, hoe zal dat alles gaan?

Fortuna heeft bepaald dat hij, de held uit Troje,
Is voorbestemd te gaan naar Zuid-Italië’s kust.
Maar nu is hij met de vorstin op jacht.

Hoor maar: de jachthoorns schallen rond!

SORCERESS

But, when they've done, my trusty Elf	En is eenmaal de jacht gedaan,
In form of Mercury himself **3)**	Zult u vermomd als Hermes gaan,
As sent from Jove, shall chide his stay,	In naam van Zeus hem op zijn plichten wijzen;
And charge him sail tonight with all his fleet away.	Dus met geheel zijn vloot deez' nacht nog af te reizen.

CHORUS

Ha, ha, ha, ha, ha, ha!	Ha, ha, ha, ha, ha, ha!

TWO WITCHES

But ere we this perform,	Voordat we aan deze arbeid gaan
We'll conjure for a storm	Ontbieden wij een wrede orkaan,
To mar their hunting sport,	Verstoren zo hun jachtpartij,
And drive 'em back to court.	En dwingen hen terug naar hun paleis.

CHORUS

in the manner of an echo

In our deep vaulted cell the charm we'll prepare,	In de verborgenheid van onze diepe grot,
Too dreadful a practice for this open air.	En niet in schone lucht, beramen wij dit snood karwei.

SCENE II

The Grove	*Het bos*
Enter Aeneas, Dido, Belinda, and their train	*Aeneas, Dido, Belinda en* gevolg

BELINDA

repeated by Chorus, gevolgd door koor

Thanks to these lovesome vales,	Deze zo verlaten dalen,
These desert hills and dales,	De verre, verre heuvels
So fair the game, so rich the sport,	Het fraaie wild, verrukkelijke jacht,
Diana's self might to these woods resort. **4)**	Diana zelf zou naar dit woud graag zijn gebracht!

SECOND WOMAN

Oft she visits this lone mountain,	't Was deze berg die haar zo zeer behaagde
Oft she bathes her in this fountain;	't was deze bron waarin zij baadde
Here Actaeon met his fate, **4)**	Hier vond de jager Actaeon zijn dood,
Pursued by his own hounds,	Bejaagd door eigen honden,
And after mortal wounds	Bezweken aan zijn vele wonden,
Discover'd, discover'd too late.	Gevonden pas toen niets meer redding bood.

AENEAS
Behold, upon my bending spear
A monster's head stands bleeding,
With tushes far exceeding
Those did Venus' huntsman tear. **5)**

Zie eens: de zware, monsterlijke kop,
Bloedend aan mijn speer verkleefd.
Zijn slagtand vreselijker nog dan die
De schone Adonis eens aan stukken reet

DIDO
The skies are clouded, hark! how thunder
Rends the mountain oaks a sunder.
Repeated by Chorus

De lucht betrekt, en hoor
Het onweer breekt zelfs eiken door.

BELINDA
Haste, haste to town, this open field
No shelter from the storm can yield.

Snel, sneller naar de stad, het open veld
Biedt geen bescherming tegen dit geweld.

Exeunt Dido and Belinda and train

Dido, Belinda en gevolg af

The Spirit of the Sorceress descends to Aeneas in the likeness of Mercury

De geest van de tovenares daalt naar Aeneas af in de gedaante van Mercurius

SPIRIT
Stay, Prince and hear great Jove's command;
He summons thee this Night away.

Houd halt, mijn vorst, luister naar Zeus' gebod:
Hij eist dat u vannacht vertrekt.

AENEAS
Tonight?

Vannacht?

SPIRIT
Tonight thou must forsake this land
The Angry God will brook no longer stay.
Jove commands thee, waste no more
In Love's delights, those precious hours,
Allow'd by th'Almighty Powers.
To gain th' Hesperian shore
And ruined Troy restore.

Verlaat dit land vannacht, zo zegt de god.
Uw zoet verblijf mag niet worden gerekt.
De oppergod verbiedt dit tijdverlies
Dit proeven van 't genot der liefde.
Gebruik de tijd, gegeven in zijn wijs beleid
Om naar Italië te snellen,
't Arme, eens zo grote Troje te herstellen.

AENEAS
Jove's commands shall be obey'd,
Tonight our anchors shall be weighed.
Exit Spirit
But ah! what language can I try
My injur'd Queen to pacify:
No sooner she resigns her heart,
But from her arms I'm forc'd to part.
How can so hard a fate be took?
One night enjoy'd, the next forsook.
Yours be the blame, ye gods! For I
Obey your will, but with more ease could die.

Aan het gebod van Zeus moet nu voldaan:
Vannacht nog zal mijn vloot de zee op gaan.
Geest af
Maar oh, de woorden die ik dan moet spreken,
Zullen zij niet het koninginnehart doorsteken?
Mij schonk zij pas nog heel haar zaligheid,
Nu komt aan onze omhelzingen een eind.
Hoe kan een mens zo'n lot verdragen?
Eén nacht van vreugd, de volgende vol klagen.
Ik klaag u, goden, aan: 't is uw gebod.
Maar liever was de dood mijn lot.

ACT THE THIRD

The Ships
Enter the Sailors

Prelude

FIRST SAILOR
Repeated by Chorus,
Come away, fellow sailors, your anchors be weighing,
Time and tide will admit no delaying.
Take a boozy short leave of your nymphs
on the shore,
And silence their mourning
With vows of returning
But never intending to visit them more.

Enter the Sorceress, and her Enchantresses

SORCERESS
See the flags and streamers curling
Anchors weighing, sails unfurling.

FIRST WITCH
Phoebe's pale deluding beams
Gilding o'er deceitful streams.

SECOND WITCH
Our plot has took

FIRST WITCH
The Queen's forsook

TWO WITCHES
Elissa's ruin'd, ho, ho! **6)**
Our plot has took,
The Queen's forsook, ho, ho!

SORCERESS
Our next Motion
Must be to storm her lover on the ocean!
From the ruin of others our pleasures we borrow;
Elissa bleeds tonight,
And Carthage flames tomorrow.

DERDE ACTE

De vloot
Zeelui komen op

Gevolgd door koor
Kom aan, matrozen, maak de ankers vrij
Nu dringt de tijd, en gunstig is ‘t getij.
Neem van de drank, het vaste land en
meisjes afscheid.
Troost hen nu in ‘t verdriet,
Beloof dat u terugkeert,
Maar weet: dat wordt nooit werkelijkheid!

Tovenares komt op met gevolg

Zie de vlaggen en de wimpels rollen,
De ankers zijn gelicht, de zeilen bollen.

De bleke glans van Phoebe’s maan
Zien wij verzilverend over verraderlijk water gaan.

Ons boze plan: het baatte!

De koningin: achtergelaten!.

Zij is total verloren! Ha, ha, ha.
Ons kwade plan: het baatte,
De koningin: achtergelaten. Ha, ha, ha.

Werk aan het andere plan nu mee:
We sturen storm over haar minnaar op de zee!
Wij smaken vreugd als anderen vergaan;
Vannacht zal de vorstin verbloeden,
De stad Carthago in vuur ten onder gaan.

CHORUS

Destruction's our delight
Delight our greatest sorrow!
Elissa dies tonight,
And Carthage flames tomorrow. Ha, ha!

Vernietigen is onze grooste vreugd;
Vreugd kan ons slechts tegenstaan.
De koningin zal deze nacht verbloeden,
De stad Carthago in vuur ten onder gaan.

The palace
Enter Dido, Belinda and train

Het paleis
Dido, Belinda en gevolg komen op

DIDO

Your counsel all is urg'd in vain,
To Earth and Heaven I will complain!
To Earth and Heaven why do I call?
Earth and Heaven conspire my fall.
To Fate I sue, of other means bereft,
The only refuge for the wretched left.

Had jij wat nu gebeurt bedacht?
Tot aarde en hemel klinkt mijn klacht.
Tot aarde en hemel, waartoe ook, roep ik luid.
Mijn val was ‘n hemels-aards besluit.
Ach, ik smeek dat mij Fortuna zende
Wat schamele hulp in mijn ellende.

Enter Aeneas

Aeneas op

BELINDA

See, Madam, see where the Prince appears;
Such sorrow in his look he bears
As would convince you still he's true.

Maar kijk, mevrouw, hier dient de prins zich aan.
Geheel zijn wezen spreekt van rouw,
-getuigend van onwankelbare trouw?-

AENEAS

What shall lost Aeneas do?
How, Royal Fair, shall I impart
The God's decree, and tell you we must part?

Wat kan ik, arme, nu nog doen?
Is ’t denkbaar dat ik mij verzoen
Met ‘t goddelijk besluit: “wij moeten scheiden”?

DIDO

Thus on the fatal Banks of Nile,
Weeps the deceitful crocodile;
Thus hypocrites, that murder act,
Make Heaven and Gods the authors of the Fact.

Hier zijn wij aan de oever van de Nijl tezamen.
Hier schreit de krokodil zijn valse tranen.
Zo plegen hypocrieten moord,
En zweren: “ach,‘t was het goddelijke woord”.

AENEAS

By all that's good ...

Bij al wat waar is …

DIDO

By all that's good, no more!
All that's good you have forswore.
To your promis'd empire fly
And let forsaken Dido die.

Bij al wat waar is? Ach, ‘t is voorbij.
Want al wat waar is loochent hij.
Hij vaart naar zijn beloofde rijk,
Laat Dido achter, een schim gelijk.

AENEAS

In spite of Jove's command, I'll stay,
Offend the Gods, and Love obey.

Ik houd mij niet aan Zeus'gebod; hier moet ik zijn.
'k Weersta de goden, omwille van mijn liefdespijn.

DIDO

No, faithless man, thy course pursue;
I'm now resolv'd as well as you.
No repentance shall reclaim
The injur'd Dido's slighted flame.
For 'tis enough, whate'er you now decree,
That you had once a thought of leaving me.

Nee, trouweloze: uw eerste plan stond vast.
Ik weet nu welk besluit mij past.
U zult met uw berouw mijn hart niet winnen
Te zeer ik gekwetst ben van binnen.
Wat u besluit, het zal niet baten
U overwoog mij, Dido, te verlaten

AENEAS

Let Jove say what he will: I'll stay!

Ik houd mij niet aan Zeus'gebod: hier moet ik zijn.

DIDO AND AENEAS

Away, away! No, no, away!

Ga heen, verdwijn. Nee, nee, ga heen, verdwijn.

AENEAS

No, no, I'll stay, and Love obey!

Nee, 'k blijf omwille van mijn liefdespijn.

DIDO

To Death I'll fly
If longer you delay; Away, away.
Exit Aeneas
But Death, alas! I cannot shun;
Death must come when he is gone.

Ga heen, verdwijn. Nee, nee, ga heen, verdwijn.
Ik zoek de dood als u nog langer blijft, verdwijn!
Aeneas af
Helaas 'k ontkom niet aan de dood:
Die komt als hij niet meer bij mij zal zijn.

CHORUS

Great minds against themselves conspire
And shun the cure they most desire.

Een grote geest, door twijfelen verteerd
Verwerpt de kuur die hij begeert.

DIDO

Thy hand, Belinda; darkness shades me,
On thy bosom let me rest,
More I would, but Death invades me;
Death is now a welcome guest.

Belinda, geef mij steun nu 't duister mij omringt,
Laat mij toch rusten in uw schoot.
Of liever nog dat Dood mij binnendringt;
Mijn meest gewenste gast is nu de Dood.

When I am laid in earth,
May my wrongs create
No trouble in thy breast;
Remember me, but ah! forget my fate.

Wanneer ik eenmaal in de aarde rust,
Moge het onrecht mij nu aangedaan
U niet voor altijd achtervolgen.
Gedenk mij, maar niet hoe ik ben heengegaan.

Cupids appear in the clouds o'er her tomb

Liefdesgoden zweven in de lucht boven haar graf

CHORUS

With drooping wings
You Cupids come,
To scatter roses on her tomb.
Soft and gentle as her heart
Keep here your watch,
and never part.

O, lieve liefdesgoden, kom!
Kom met terneergebogen vleugel.
Strooi rozen, sier haar grafheuvel.
Zacht en teder was haar hart
Blijf zo ook rond haar groeve staan,
Zweer nooit, nooit meer van hier te gaan.

Noten:

1) Aeneas ontvluchtte het brandende Troje na de overwinning van de Grieken, en leed vervolgens schipbreuk voor de kust van Carthago. Zijn moeder, de godin Aphrodite (Venus) laat daar Zeus (Jupiter) beloven dat Aeneas voor zijn nakomelingen een nieuw rijk zal stichten, het latere Rome.
2) Anchises: lid van de koninklijke familie van Troje, vader van Aeneas, die hem verwekte bij de godin Aphrodite (Venus).
3) Hermes (Mercurius): boodschapper van Zeus en de andere goden
4) Artemis (Diana) was de maagdelijke godin van de jacht; eens baadde zij zich met haar nimfen toen zij door een mannelijke jager, Aktaion (Acteaon), werd bespied. Zij veranderde hem daarom in een hert, waarop zijn 50 jachthonden hem niet herkenden en hem verscheurden.
5) *Venus' huntsman* is de mythologische jongeman Adonis. De godin Aphrodite (Venus) voedde deze weesjongen op, en werd ook verliefd op hem. Ze vond het niet goed dat hij zijn liefhebberij, de jacht, beoefende. Toch wist hij zich lachend aan haar bewaking te onttrekken, en tijdens de jacht werd hij door een everzwijn dodelijk doorstoken.
6) 'zij' = Elissa = Dido

Uitvoerenden

Orkest

Elise Dupont	viool 1/concertmeester
Ana Vasic	viool 2
Elena Gelmi	altviool
Nika Zlataric	cello
Giulio Quirici	theorbe
Robert Koolstra	kistorgel/ klavecimbel
Robert de Bree	hobo/ blokfluit

Koor (zangklas Hanneke de Wit / Prins Claus Conservatorium) & barokorkest Luthers Bach Ensemble
Elsina Jansen (regie) | Tymen Jan Bronda (art. leiding) | David van Laar (zangcoach)

Cast Smilde

Dido: Marina Cabau
Aeneas: Olivier Kemler
Belinda: Laia López
Sorceress and Spirit: Hannah Tomasini
Minor roles:
Second Woman: Olesia Skrypnikova
1st Witch: Mieke Pressley
2nd Witch: Maria Boeschoten
First Sailor: Twan van der Wolde

Cast Groningen

Dido: Clarisse Planchais
Aeneas: Michiel Nonhebel
Belinda: Johanna Bart
Sorceress and Spirit: Wilko Koekoek
Minor roles:
Second Woman: Maria van Santen
1st Witch: Sarah Redlhammer
2nd Witch: Hannah Tomasini
First Sailor: Twan van der Wolde

Johanna Bart

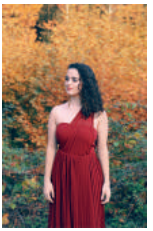
Marina Cabau

Olivier Kemler

Wilko Koekoek

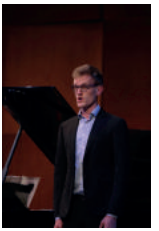
Jaap de Kok

Laia López

Michiel Nonhebel

Clarisse Planchais

Karel Stegeman

Hannah Tomasini

Twan van der Wolde

Choir Smilde

Sopranos
Clarisse Planchais
Maria van Santen
Olesia Skrypnikova
Sonja Visscher

Altos
Maria Boeschoten
Wilko Koekoek
Mieke Pressley
Sarah Redlhammer

Tenors
Gosse van den Berg
Twan van der Wolde

Basses
Jaap de Kok
Michiel Nonhebel
Karel Stegeman
Michiel de Vries

Choir Groningen

Sopranos
Marina Cabau
Laia López
Maria van Santen
Olesia Skrypnikova
Sonja Visscher

Altos
Maria Boeschoten
Mieke Pressley
Hannah Tomasini
Sarah Redlhammer

Tenors
Gosse van den Berg
Olivier Kemler
Twan van der Wolde

Basses
Jaap de Kok
Karel Stegeman
Michiel de Vries

barokorkest LBE

De zangklas van het Prins Claus Conservatorium

U luistert vandaag naar alle zangstudenten van het Prins Claus Conservatorium. Nadat we vorig jaar met het Luthers Bach Ensemble het Gloria van Vivaldi en Handels Dixit dominus hebben mogen doen, ontstond de wens om samen ook een geënsceneerde opera te gaan uitvoeren. Purcells Dido (indertijd ook geschreven voor jonge scholieren) leent zich zowel qua stijlperiode als qua mogelijkheden van de zangklas en het boeiende verhaal ideaal voor deze gelegenheid.
Voor de pauze hoort u nog een aantal heren die in de Dido niet zo aan bod komen (het stuk was geschreven voor een meisjesschool). Ook hoort u twee studenten uit Engeland en Letland die net in september aan hun studie bij ons begonnen zijn.
In 2010 ben ik begonnen als hoofdvakdocent in Groningen. Het curriculum en ook het niveau van de zangklas waren toen niet zo bijzonder. Omdat ik zelf heel veel affiniteit heb was een eerste wens dat er dramalessen kwamen. Zodoende kwam Elsina Jansen bij ons werken. Zij heeft de afgelopen jaren heel veel mooie presentaties met de klas gemaakt, waaronder grote delen uit Mozarts Le nozze di Figaro en die Zauberflöte.
De afgelopen jaren is David van Laar mijn assistent. Hij heeft zijn bachelor en master zang bij mij gedaan en heeft zich ook in de jaren erna niet alleen als zanger maar ook als bevlogen coach en leraar ontwikkeld. Hij heeft dit project muzikaal voorbereid. Aan de uitspraak van het Engels is hard gewerkt door onze docente Kitty Bazalgette.
Heel bijzonder is het voor ons als klas dat we nu een opera in zijn geheel, met orkest en staging aan u mogen laten zien en horen. Veel plezier!

Hanneke de Wit

De studenten en docenten (Die Zauberflöte 2022)

Elsina Jansen

regisseur

Elsina Jansen maakte haar debuut met de opera *Nixon in China* van John Adams. In de pers worden een aantal aspecten van haar regiewerk terugkerend benoemd: haar subtiele personenregie, de inventieve, sterke beelden met minimale middelen en haar muzikaliteit. Elsina is veelzijdig, inventief en gepassioneerd in het werken met jonge zangers.

Als regisseur werkte Elsina bij gezelschappen als Vaasa Opera Finland (*La Bohème*), De Nederlandse Reisopera (*La Barca*, herinstudering *La Traviata* (regie Monique Wagemakers) en *La Traviata* RAP), Opera Trionfo (*Zaide, Les avontures du roi Pausole*) bij DNOA (*Cosi fan tutte*), Orkest van het Oosten (*Die Fledermaus, Coppelia*), het Nederlands Philharmonisch Orkest (*Helden, Waterwerken*), Rotterdams Philharmonisch Orkest (*De Sneeuwman, Maximus Musicus, Vuurvogel* (Gergiev festival)) en het Noord Nederlands Orkest (*Die Fledermaus, Love is in the air*). Ze werkte met dirigenten als Jan Willem de Vriend, Wim Steinmann, Jeroen Weierink, Robbert van Steijn, Mark Shanahan, Balázs Kocsár, Ed Spanjaard, Henrik Schaefer, Ivo Meinen, Bas Wiegers, Elim Chan, Jari Hiekkapelto en Dmitry Sitkovetsky.
Bij het gezelschap CamerOpera regisseerde Elsina operavoorstellingen in nieuwe en verrassende Nederlandse vertalingen van Jeroen Sarphati. *De Zijden Ladder,* (Rossini), *Don Pasquale* (Donizetti) en *Hans en Greetje* (Humperdinck) kenmerkten zich door een lichte toon. Met inventieve moderne vormgeving werden deze klassiekers in een nieuw hedendaags jasje gestoken.

Elsina Jansen was als regisseur betrokken bij de serie *Tracks* in het Concertgebouw, waar ze concerten van pianoduo Scholtes & Janssens, zangeres Noa Fischer en pianist Nino Gvetadze vormgaf. Ook werkte ze intensief samen met ensemble Domestica Rotterdam en met het Kamerorkest van het Noorden. Op het Conservatorium van Amsterdam geeft Elsina workshops podiumvaardigheden aan jonge instrumentalisten.

Als artistiek leider, regisseur en producent maakte Elsina met haar eigen stichting Opera op Zak elf voorstellingen i.s.m. Museum Van Loon en het Grachtenfestival. Opera op Zak maakt kleinschalige opera en muziektheatervoorstellingen met jonge zangers, acteurs en ensembles, veelal op locatie in het Nederlands.

Naast haar regiewerkzaamheden is Elsina als dramadocent verbonden aan de zangafdelingen van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, het Prins Claus Conservatorium in Groningen en het Conservatorium van Amsterdam.
Ook is ze, samen met David Prins, artistiek leider en docent van *Performing Opera*, een jaarlijks terugkerende zomerschool voor jonge zangers met de nadruk op acteren. Deze zomerschool vindt plaats op het Grachtenfestival.
Verder is ze als artistiek leider en docent verbonden aan de *Margreet Honig Foundation*.

Voor meer informatie: www.elsinajansen.nl en www.operaopzak.nl

Hanneke de Wit

Docent zang Prins Claus Conservatorium

Sopraan Hanneke de Wit studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en vervolgde haar studie aan De Nieuwe Opera Academie.

Daarna vertolkte Hanneke de Wit diverse opera rollen waaronder: Pamina in Mozarts Zauberflöte, Contessa in Mozarts Le Nozze di Figaro. Bij de Reisopera zong zij de rollen van Euridice in Glucks Orfeo ed Euridice, Grande Pretresse in Rameau's Hippolyte et Aricie en Woglinde in de succesvolle productie Wagners Rheingold en Götterdämmerung o.l.v. Ed Spanjaard. Ook zong zij daar de sopraan partij in de geënsceneerde productie van Bachs Johannes Passion.

In 2007 maakte Hanneke de Wit haar debuut bij het Koninklijk Concertgebouw Orkest in Bruckners Derde Mis in f-klein o.l.v. Philippe Herreweghe. Zij maakte tournees met het Requiem van Mozart (Brabants Orkest o.l.v. Jan Willem de Vriend) en met Haydns Die Schöpfung en Beethovens 9e Symfonie (Orkest van de achttiende eeuw o.l.v. Frans Brüggen). Met dirigent Peter Dijkstra zong zij in de Zaterdag Matinee Bachs Magnificat en de Matthäus Passion. Met het Gelders Orkest zong zij de Wesendonck Lieder van Wagner. Ook zong zij het Verdi Requiem in het Concertgebouw o.l.v. Frank Hameleers, evenals het Brahms requiem met het Noord Nederlands Orkest o.l.v. Geert-Jan van Beijeren Bergen en Henegouwen.

Met het Nederlands Kamerkoor maakte zij o.l.v. Klaas Stok een opname van Die Todesfrau van Hans Kox waarin zij de rol van Königin zong.
Van Mahlers 4e Symfonie met Het Amsterdam Ensemble werd een televisie opname gemaakt door Vrije Geluiden. In 2019 zong zij Mahlers 2e Symfonie o.l.v. Stijn Berkouwer in het Concertgebouw.
In 2004 won Hanneke de Wit het prestigieuze Cristina Deutekom Opera Concours. Tijdens het Internationale Vocalisten Concours in Den Bosch in 2006 werd haar de Caroline Kaart Prijs voor beste Nederlandse zangeres toegekend.

Hanneke de Wit is hoofdvakdocente aan het Prins Claus Conservatorium aan De Nationale Opera Academie. Zij studeerde ook Duitse Taal en Letterkunde aan de Universiteit Leiden.

Meer informatie vindt u op www.hannekedewit.nl

David van Laar
Zangcoach

Countertenor David van Laar zong als solist bij ensembles als Vox Luminis, het Radio Filharmonisch Orkest, Phion, het Orkest van het Oosten, het Luthers Bach Ensemble, Barockorchester Le Chardon, Eik en Linde, Barokopera Amsterdam en The Northern Consort.
Hij was de altsolist bij het live uitgezonden NPO Radio 4 Kerstconcert onder leiding van Klaas Stok, met het Radio Filharmonisch Orkest en Consensus Vocalis. Ook soleerde hij met Barokopera Amsterdam in Frankrijk in P*urcell Gala: William and Mary*. Een live-registratie van een concert met Vox Luminis werd uitgezonden op tv-zender France 3, waar hij soleerde in het *Dixit Dominus* van Handel.
Na zijn bachelor orgel studeerde David zang bij Hanneke de Wit aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen (bachelor en master, beide cum Laude) en aan het Conservatorium van Amsterdam bij Xenia Meijer (master). Tegenwoordig wordt hij gecoacht door Margreet Honig.
David is als zang- en ensembledocent verbonden aan het Prins Claus Conservatorium te Groningen en geeft les aan de solisten van de Roden Girl Choristers.

Elise Dupont

Viool / Concertmeester

Elise Dupont (1992) studeerde viool aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag bij Theodora Geraets. Vanwege haar interesse in de historische uitvoeringspraktijk stapte zij halverwege haar studie over naar de Oude Muziek-afdeling aan hetzelfde instituut. Zij studeerde barokviool bij Kati Debretzeni en Walter Reiter, en behaalde in 2015 haar bachelor diploma.
Elise heeft lessen en masterclasses gevolgd bij David Rabinovich, Lucia Swarts, Shunske Sato, Petra Müllejans en Kristin von der Goltz. Zij heeft concerten gegeven met ensembles als de Nederlandse Bachvereniging, Capriola di Gioia (België), Dutch Baroque, Musica Amphion, Collegium Marianum (Tsjechië) en het Apollo Ensemble. Elise is vast lid en mede-oprichter van Le Concert d'Apollon, een orkest gericht op Franse barokmuziek. Daarnaast maakt zij deel uit van het Castello Consort, een ensemble dat zich specialiseert in 17de eeuwse muziek.
Sinds februari van dit jaar bespeelt Elise een bijzondere viool die zij in bruikleen heeft van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds. De viool is in 1691 gebouwd door de Amsterdamse vioolbouwer Willem van der Sijde, en werd ooit bespeeld door de jonge prinses Juliana.

Robert Koolstra
organist/klavecinist

Robert Koolstra specialiseerde zich in oude muziek aan de Guildhall School of Music and Drama in London waar hij zijn diploma in Music Performance behaalde.
Hij speelt continuo in diverse ensembles en als solist is hij regelmatig te horen op orgel en klavecimbel. Hij verleende medewerking aan verschillende tv- en radio- en cd opnames en werkte o.a. met musici als Ton Koopman, Jos van Veldhoven, Rachel Podger. Als artistiek adviseur en continuospeler is hij verbonden aan het koor en barokorkest van het Luthers Bach Ensemble.
In 2008-2009 was hij hoofdvakdocent en hoofd van de afdeling klassiek aan het conservatorium in Chennai (India) op uitnodiging van dubbele oscarwinnaar A.R.Rahman. Daarna werkte hij als kamermusicus en docent in Montreal (Canada). In 2017 maakte hij een nieuwe reconstructie van de Markus-Passion van Bach, deze wordt inmiddels wereldwijd uitgevoerd. (o.a. V.S. , Montréal, Duitsland, Denemarken en HongKong) De partituur en partijen worden gratis aangeboden op IMSLP.

In 2019 heeft hij de Stichting MeerBach opgericht, deze stichting zet zich in om oude muziek en het klavecimbel te promoten.
Op dit moment is hij bezig met het uitvoeren van het hele klavecimbelwerk van J.S.Bach in oude Groninger kerken.

Tymen Jan Bronda
artistiek leider

Tymen Jan Bronda is organist, initiator, artistiek leider en dirigent van het door hem in 2006 opgerichte Luthers Bach Ensemble. Hij kreeg zijn eerste orgelles toen hij zeven jaar was. Na een aantal jaren les te hebben gehad van Piet Wiersma ging hij orgel studeren aan het conservatorium Groningen bij Johan Beeftink en Theo Jellema. Aan het conservatorium van Zwolle behaalde hij zijn diploma kerkmuziek. In 2009 werd zijn orgelstudie bij Reitze Smits, aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, voltooid met de titel Master of Music.

Tymen Jan werd in 2001 cantor-organist van de Lutherse Gemeente te Groningen en organiseerde in deze kerk de serie 'Orgel Anders' (crossover concerten in orgelland). Daarnaast speelt hij een belangrijke rol bij de Bachcantates die er ten gehore worden gebracht. Als docent Kerkmuziek is hij verbonden aan de opleiding Kerkmuziek Noord-Nederland van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Als dirigent is hij verder verbonden aan kamerkoor Tiraña uit Groningen.

In 2012 nam Tymen Jan het initiatief tot een actie voor reconstructie van het voormalige Schnitgerorgel (1699/1717) van de Lutherse kerk in Groningen. Het klinkende resultaat van deze succesvolle actie, het door Bernhardt Edskes gebouwde barokorgel, kon in 2017 in gebruik worden genomen. Zo herleeft in de Lutherse kerk in Groningen een historische praktijk waarin bij de uitvoering van Bach-cantates het orgel als continuo-instrument wordt ingezet. Het is een interessante ontwikkeling die in de barokke uitvoeringspraktijk internationaal de aandacht trekt.

Tijdens de coronaperiode is de cantatecyclus Membra Jesu Nostri opgenomen. Ook nam Tymen Jan in deze tijd een nieuwe cd op bij het nieuwe barokke continuo-orgel van Bernhardt Edskes, samen met Robert Kuizenga en Mike Fentross.

www.tymenjanbronda.nl www.facebook.com/tymen.bronda https://twitter.com/TymenJan

Komende uitvoeringen

Lucie Horsch & Schnitgerfestival

Muziek uit de Hanze! Werken van Sweelinck, Handel, Telemann en J.S. Bach

donderdag 19 oktober	**20:00 Openingsconcert Schnitgerfestival – Akerk Groningen**
vrijdag 20 oktober	**19:30 Grote of Martinikerk Doesburg**

Uitvoerenden
Het grote blokfluittalent Lucie Horsch samen met organist Anne-Gäelle Chanon en de musici van het Luthers Bach Ensemble

J.S. Bach – Hohe Messe BWV 232

Het Luthers Bach Ensemble bestaat alweer 15 jaar! Natuurlijk vieren we dat – zoals ieder lustrum – met Bachs Hohe Messe

donderdag 21 december	**19:30 Grote Kerk Leeuwarden**
vrijdag 22 december	**19:30 Akerk Groningen**
zaterdag 23 december	**19:30 Koepelkerk Smilde**
zondag 24 december	**14:30 Martinikerk Doesburg**

Uitvoerenden
Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barok-orkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda
Margreet Rietveld, sopraan I | Victoria Cassano, sopraan II | David van Laar, altus
André Pérez Muíño, tenor | Michiel Meijer, bas

Ton Koopman in Groningen 2024

J.S. Bach – Cantate Wir müssen durch viel Trübsal BWV 146, Ouverture nr. 1 in C, BWV 1066, Lutherse Mis in G BWV 236

vrijdag 26 januari	**20:00 Academiehuis Grote Kerk Zwolle**
zaterdag 27 januari	**20:15 Oosterpoort Groningen**

Uitvoerenden
Luthers Bach Ensemble (ripiënisten, solisten & barokorkest) o.l.v. Ton Koopman
Sara Jäggi, sopraan | David van Laar, altus | Benedict Hymas, tenor | Drew Santini, bas

J.S. Bach – Matthäus-Passion (semi-scenisch)

donderdag 29 februari	**19.30 Grote of Martinikerk Sneek**
vrijdag 1 maart	**19:30 Augustijnenkerk Dordrecht**
zaterdag 2 maart	**19:30 Koepelkerk Smilde**
donderdag 7 maart	**19:30 Nicolaikerk Appingedam**
vrijdag 8 maart	**19:30 Grote kerk Harderwijk**
zaterdag 9 maart	**19:30 Martinikerk Groningen**
zondag 10 maart	**15:00 Grote of Martinikerk Doesburg**

Uitvoerenden
Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda
Roder Jongenskoor | Marc Pantus, regie | Drew Santini, Christus | Nils Giebelhausen, Evangelist
Kristen Witmer, sopraan | David van Laar, altus | Twan van der Wolde, tenor | Joris van Baar, bas

Zing mee in Famous Cantatas!

Het projectkoor van de Lutherse Bach Academie gaat weer van start. Een kort interim najaarsproject in november dit jaar wordt gevolgd door drie fameuze cantates van Johann Sebastian Bach.

Programma:
Cantate Aus der Tiefen rufe ich, Herr, zu dir BWV 131
Cantate Herz und Mund und Tat und Leben BWV 147
Cantate Höchsterwünschtes Freudenfest BWV 194

Zaterdag 13 april 2024	**20:00 uur Nicolaikerk Appingedam**
Zondag 14 april 2024	**10:00 uur Cantatedienst Lutherse kerk**
Zondag 14 april 2024	**15:00 uur Akerk Groningen**

Uitvoerenden
Lutherse Bach Academie (koor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda

Repetities (op dinsdagen) Zie verder https://luthersbachensemble.nl/lba/
(aanmelding mogelijk tot medio oktober)

Zing je mee?

Van harte welkom!

Wilt u zich aanmelden voor de LBE-mailinglist/Nieuwsbrief scan dan deze QR code:

Magnificat, Luthers Bach Ensemble

Op deze cd staan van Johann Sebastian Bach het Magnificat D-Dur BWV243 (met Lauden) en het Concerto d-Moll BWV1059R en de altsolocantate Gott soll allein mein Herze haben BWV169. Solisten op deze cd zijn Stefanie True (sopraan); Robert Kuizenga (altus); Richard Resch (tenor) en Michiel Meijer (bas). Een en ander wordt gecompleteerd door het kleinkoor en barokorkest van het LBE.
Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

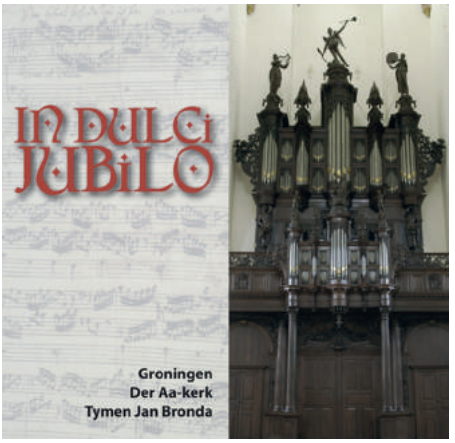

In Dulci Jubilo, Tymen Jan Bronda

Deze cd verscheen in 2013. Tymen Jan Bronda speelde op het Schnitgerorgel van de Der Aa-kerk in Groningen. Het programma bevat werken uit de vroeg- en laatbarok die op het lijf van het instrument zijn geschreven.
Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Renaissance

De in 2017 opgenomen cd van Tymen Jan Bronda op het nieuwe Schnitgerorgel van de Lutherse Kerk Groningen.
Op deze orgel-cd, waarop het Schnitgerorgel in vele kleuren is te horen, werken van Frescobaldi (Toccata VI), Scheidemann (Motetkolorierungen), Weckmann, Böhm (Vater unser, Herr Jesu Christ dich zu uns wend), Buxtehude (Toccata in d), en natuurlijk de grote J.S. Bach (Toccata in F en diverse koraalbewerkingen).
Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Membra Jesu Nostri

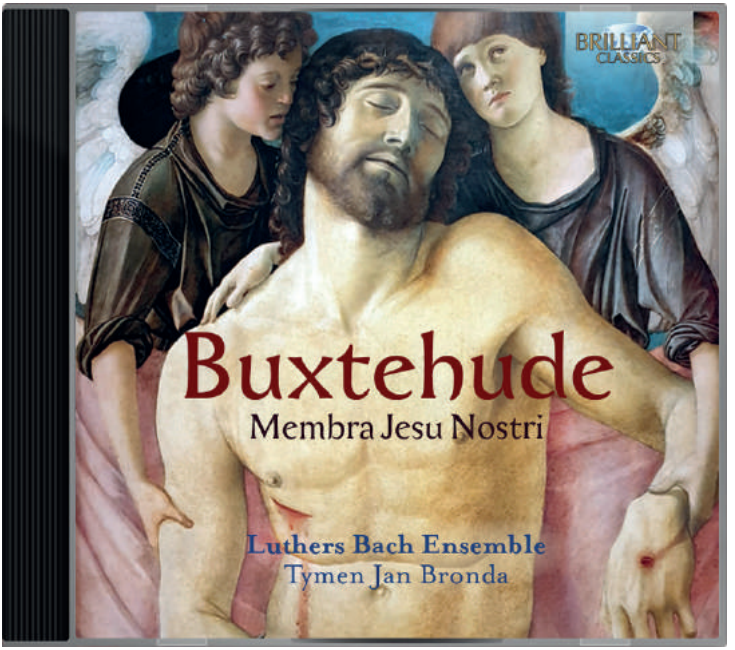

Bestel nu Buxtehudes mooiste Passiemuziek!

Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 12,50 (excl. € 2,50 verzendkosten)

Via de website is het album tevens verkrijgbaar in digitaal formaat, als: FLAC 96kHz/24-bit

Of beluister eerst een voorproefje op ons Youtubekanaal

Membra Jesu Nostri - Buxtehude bekendste vocale meesterwerk - werd voor het eerst uitgevoerd in Lübeck in 1680. De volledige titel van het stuk is 'Membra Jesu Nostri Patientis Sanctissima', letterlijk vertaald 'De allerheiligste ledematen van onze Heer Jezus in zijn lijden'. Het stuk bestaat uit zeven cantates die gaan over verschillende delen van het lichaam van de lijdende en stervende Christus aan het kruis: voeten, knieën, handen, zij, borst, hart en hoofd. Deze delen zijn mogelijk uitgekozen omdat er in de Middeleeuwen verschillende tradities waren ontstaan van het aanbidden van delen van Christus' lichaam die verwond waren, variërend van vijf tot zeven wonden. Hart en borst van de stervende Christus zijn volgens de overlevering niet direct verwond (of het moest zijn door geseling, dat als aparte verwonding wordt gezien in sommige tradities), maar wel in overdrachtelijke zin, en hebben bovendien een grote symbolische betekenis in de verschillende tradities van aanbidding van Christus.

Eternal Source

Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl

Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Via de website is het albums tevens verkrijgbaar in digitaal formaat, als: FLAC 96kHz/24-bit

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

Luthers Bach Ensemble, Robert Kuizenga: Eternal source
LBE2021
★★★★☆

Het Luthers Bach Ensemble uit Groningen heeft een cd gemaakt waarop zanger Robert Kuizenga de hoofdrol vervult. De countertenor noemt het album in het tekstboekje 'een ode aan mijn jongenskoortijd met Bouwe Dijkstra'. Hij is namelijk muzikaal opgegroeid in het Roder Jongenskoor. *Eternal source* bevat een gevarieerde en kleurrijke verzameling barokmuziek (Handel, Purcell, Bach, Byrd, Telemann, Vivaldi), met fraaie bijdragen van drie LBE-musici: Bruno Fernandes (trompet), Mike Fentross (luit) en artistiek leider Tymen Jan Bronda (spinet en orgel). Het is toch vooral Kuizenga's prachtige stem die de aandacht trekt. Mannelijke alten willen nog wel eens hard en scherp klinken, maar bij Kuizenga tref je louter soepele zachtheid aan: een zekere breekbaarheid, die de schijn van imperfectie suggereert. Juist de kwetsbaarheid vormt Kuizenga's grote kracht waarmee hij je recht in de ziel treft. Geweldige zanger, prachtig album.

JOB VAN SCHAIK

Drie solocantates van Bach

'De muziek van Bach past David Greco als een handschoen. Zijn stem, warm en diep, is ideaal voor de Christuspartijen in Bachs passies.
Die diepte komt hier met name tot uiting in de aria 'Schlummert ein, ihr matten Augen' uit cantate BWV 82, en wordt nog versterkt door het Schnitgerorgel. Dat heeft hier dan wel niet echt een solopartij maar het voegt als continuo-instrument een belangrijke kleur toe aan het klein bezette ensemble.'
(Marcel Bijlo in Klassieke Zaken)

Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Via de website is het album tevens verkrijgbaar in digitaal formaat, als: FLAC 96kHz/24-bit

Wij zoeken Vrienden en Gulle Gevers

Uw steun voor langere tijd is onmisbaar. Willen wij op langere termijn de bewezen kwaliteit behouden en daarnaast die prachtige programma's kunnen uitvoeren, dan kunnen wij dat niet alleen. Is dit wat voor u? Stuur dan een email naar **secretaris.lbe@gmail.com** en wij handelen graag de zakelijke kant voor u af.

U bent al **Vriend** van het LBE vanaf €50 per jaar; u krijgt dan korting op twee kaarten per concert, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij de concerten, een gratis pauzedrankje en programmaboekje. Daarnaast ontvangt u regelmatig een nieuwsbrief en bent u als eerste op de hoogte van aanstaande concerten en ander nieuws over het LBE.

Wordt u **Gulle Gever?** Dat kan vanaf €250,00 per jaar voor een periode van minimaal 5 jaar. U ontvangt 1e rang vrijkaarten (aantal is afhankelijk van uw jaarlijkse bijdrage), korting op kaarten, gereserveerde 1e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij de concerten, een gratis pauzedrankje en programmaboekje. Daarnaast ontvangt ook u regelmatig een nieuwsbrief en bent u als eerste op de hoogte van aanstaande concerten en ander nieuws over het LBE.

Jaarlijkse bijdrage	**Vrijkaarten**
€250	2 per jaar
€500	6 per jaar
€1000	2 per concertreeks

Een periodieke gift leidt tot een groter belastingvoordeel dan een eenmalige gift. Als u minimaal vijf jaar jaarlijks een periodieke gift geeft, is de niet-aftrekbare drempel niet van toepassing en geldt zelfs geen maximum aan uw aftrekbare gift. (Deze gelden wel voor een eenmalige gift.)
U hebt een simpele overeenkomst nodig om beroep te kunnen doen op de belastingvoordelen van een periodieke gift.

WORD VRIEND VAN HET LBE EN SCAN DEZE QR CODE!

OF SCHRIJF U IN VOOR ONZE MAILINGLIST/NIEUWSBRIEF!

Colofon

Floormanagers: Titia Patberg (coördinatie), Annelies Berends, Geetje Hoorntje, Hester de Ruiter, Hilde Mollema, Ite Harm Meerveld, Janneke Luttje, Jikke Barwegen, Rika Bos, Roelie Karsijns
Coördinatie kassa: Bernard van Reemst
Geluidsopnames: Jan Willem van Willigen
Teksten: Elsina Jansen, Janneke Olthuis
Fotografie: Daria Vinogradova
Vertaling: Ite Wierenga
Redactie: Agnes de Wit
Ontwerp: Guus van Nunen - gemakpc.nl
Met dank aan: Jan-Robert Vanderaa (afbeelding poster/boekje), Karel Stegeman (libretto & achtergronden)

Voor meer informatie en het laatste nieuws, kijk op onze website www.luthersbachensemble.nl

Het LBE is ook op Facebook te vinden, met een kleine 7000 Vind-ik-leuks.
Word daar ook vriend van het LBE!

Stichting LUTHERS BACH ENSEMBLE te Groningen
Postadres p/a Haddingestraat 19a 9711 KB GRONINGEN
e-mailadres info@luthersbachensemble.nl
IBAN NL70INGB0002878593 / BIC INGBNL2A
t.n.v. stichting Luthers Bach Ensemble Groningen
Kamer van Koophandel 02096248 ANBI nr. 65004

Wilt u zich aanmelden voor de LBE-mailinglist/Nieuwsbrief scan dan deze QR code:

Management

Artistic Director (artistiek leider)
Tymen Jan Bronda
info@luthersbachensemble.nl
+31 (0)6 27035682

Managing Director (zakelijk leider)
Janneke Olthuis
zakelijkleider@luthersbachensemble.nl
+31 (0)6-33842596

Producer: Titia Patberg
Fondsenwerver: Wilma Seijbel
Choir Manager LBE: Henk Timmerman
Choir Manager LBA: Annie-Evie Beukema
Inspicient: Ite-Harm Meerveld
Podium: Oege Mollema (coördinatie)

Bestuur

Leendert Klaassen (voorzitter)
Broer Miedema (penningmeester)
Jikke Barwegen (secretaris)
Titia Siekmans (algemeen bestuurslid)
Heiko Kuipers (algemeen bestuurslid)

Raad van toezicht

Jan Willem van Willigen
Karel Knoll
Jan Hendrik Kuiper

HOHE MESSE

LUTHERS BACH ENSEMBLE

Kleinkoor, solisten & barok-orkest o.l.v. Tymen Jan Bronda

LEEUWARDEN	DO 21 dec 19:30	Grote kerk
GRONINGEN	VR 22 dec 19:30	Akerk
SMILDE	ZA 23 dec 19:30	Koepelkerk
DOESBURG	ZO 24 dec 14:30	Martinikerk

kaarten aan de deur of via www.luthersbachensemble.nl

Concertgebouw Groningen · LDF · Kunstraad groningen · BERINGER HAZEWINKEL · Appassionata · Koepelkerk-Smilde · Akerk